

TT Pekka Lindqvist 10.10.2017

KRISTINUSKON JA JUUTALAISSUUDEN SUHTEET TÄNÄÄN

Kristinuskon ja juutalaisuuden suhteet ovat tänään hyvät, paremmat kuin koskaan. Piste. Kristinuskon ja juutalaisuus ovat Israelin uskon kaksi tyttärettä, jotka ovat ehdottoman yhteensovittamattomia, mutta puhuvat siinä määrin yhteistä kieltä, että pystyvät ymmärtämään mistä toinen puhuu ja voivat nähdä toisissaan paljon yhteisten kirjoitustemme aarteita kirkastuneina. Kauas on tultu Lutherin päivistä, jolloin Luther uskoi juutalaisen sylkevän maahan aina kuullessaan Jeesuksen nimen. Joku varmaan näin tekikin. Ainakin tiedämme Lutherin juutalaisten keskustelukumppanien vuonna 1526 kieltäytyneen sanomasta tuota nimeä ja sen sijaan puhuivat ”hirtetyistä miehistä”, mikä puolestaan sai Lutherin sapsen kiehahtamaan. Tänään juutalainen voi lausua tuon miehen nimen ja voimme mutkattomasti keskustella hänestä. Samalla minä voin kehua synagogaa sellaisten helmien, kuten vaikka Jumalan sanan ainaisen tyhjentyttömyyden ja dynaamisuuden esilläpitämisestä. Voin nähdä juutalaisuudessa myös esikuvallisen selviytyjän joka pitää kiinni käskyistä silloinkin, kun kaikki olosuhteet tuntuvat sanovan, että peli on pelattu.

Eteenpäin suhteidemme tiellä on liikahtettu myös niistä päivistä, kun ortodoksijuutalaisuuden johtotähtenä olivat suuren rabbi Joseph Soloveitschikin vuonna 1964 viitoittamat suuntaviivat, ettei kristittyjen kanssa tule käydä uskonnollista vuoropuhelua. 2000-luku on tuonut muassaan ensimmäiset arvovaltaiset juutalaiset julkilausumat sisaruskonto kristinuskon koskien. Vuonna 2000 näki päivänvalon *Dabru Emet*, ensimmäinen merkittävä ja laajalti kristikunnassa kiittäen huomioitu kahdeksan teesin paketti uudesta suhtautumisesta kristittyihin, jotka puolestaan ovat peruuttamattomalla tavalla korjanneet opetustaan juutalaisuudesta. Asialla olivat tuolloin juutalaisuuden liberaalimmat reformivoimat. Tuorempi, vain puolentoista vuoden takaa, on lopultakin ensimmäinen painoarvoltaan huomattava ortodoksijuutalaisten rabbiinien julkilausuma kristinuskosta, joulukuussa 2015 julkaistu *To Do the Will of Our Father in Heaven: Toward a Partnership between Jews and Christians*. Tämän julkislausuman alkuperäisten 25 allekirjoittajan joukossa oli myös Suomen ylipäpö Simon Livson.

Tämä on arvioni nyt: Asiat ovat mallillaan. En näe suuresti katkeruuden eikä epäluulon aiheita. Sensijaan juutalais-kristillisen kanssakäymisen kentällä on nousemassa pohdittavaksi sellaisia uudenlaisia kysymyksiä kuten esimerkiksi: Onko kaikki aiheet jo keskusteltu? Mistäs nyt puhuttaisiin? Ja ehkä pohdittavaksi nousee myös tämä: Onko kristillisen kirkon syyllisyyttä jo alleviivattu ja pyydetty anteeksi riittävästi?

Nykyilmapiirin haistelua

Suomen ev.lut kirkon Kirkko ja juutalaisuus –työryhmä kävi taannoin Lontoossa ja keskusteli sikäläisten dialogivaikuttajien kanssa. Useamman toisistaan riippumattoman todistajan väittämänä jäi tuntuma, että elämme yhdenlaista murrosaikaa. Tietenkin aiemmat murrosajat ovat olleet dramaattisempia: murros vihasta ystävyuteen, epäluulosta luottamukseen, Nostra Aetaten julkaisu 60-luvulla jne – merkittäviä askeleita kaikki. Nyt on menossa huomaamattomampi murrosvaihe, jolloin kanssakäyminen etsii uusia tapoja. Dialogin juutalainen veteraani Clive Lawton sanoitti sen näin: Juutalais-kristillinen dialogi on jo riittävän kauan ollut yhteisten piirteiden etsintää ja ylistystä. Hän viittasi edustamansa dialogijärjestön lehden nimeen oireellisenä: ”Common Ground”. Lawton kertoi jo vuonna 1982 maailmanlaajuisen konferenssin puhujana peräänkuuluttaneensa suunnanmuutosta ja odottaa sitä edelleen. Organisoitua dialogitoimintaa leimaa monin paikoin yhä jämähtäneisyys. Lawton

maalasi karikatyyrinomaisen kuvan klassisesta dialogitilaisuudesta, jossa kummankin uskonnon edustaja pitää alustuksen yhdistävistä piirteistä, sitten todetaan tyytyväisyydellä taas yksi sellainen löytyneeksi ja sitten siirrytään aulan puolelle ”for tea and biscuits”. Ensinnäkin, yhdistävien piirteiden etsinnän väsähtäneisyyden rinnalla se mitä tapahtuu aulan puolella teen ja keksien äärellä on monesti verrattomasti tärkeämpää. Toiseksi, hänen mukaansa nyt olisi jo korkea aika siirtyä siihen, minkä kaiken järjen mukaan pitäisi olla paitsi kiinnostavampaa, myös syvempään ymmärrykseen johtavaa ja itseasiassa kaiken varsinaisen dialogin *perimmäinen syy*: nimittäin erilaisuuden tutkisteluun. Common groundin sijasta: ”let’s celebrate the difference”. Näin tehtäessä riemuitaan siitä, että näin monella eri tavalla ovat heprealaiset pyhät Kirjoitukset ruokkineet Israelin perillisiä!

Toinen tapaamamme dialogin ”pylväs” oli Edward Kessler, juutalainen hänkin, Cambridgen yliopistosta, muun muassa merkittävän Dictionary of the Jewish-Christians Relations –teoksen kirjoittaja. Kerroimme hänelle mitä Lawton oli sanonut ja melko välittömästi hän jatkoi pohdiskelemalla mihin tästä voitaisiin edetä. Perinteiselle esitelmä-tee ja keksi –dialogille hän ei pannut paljoa painoa. Sensijaan hän viitoitti kaksi hedelmällisempää tietä. Näistä ensimmäinen oli yhteisten juurien ja kosketuskohtien entistä intensiivisempi akateeminen tutkimus. Sitä toteutetaan juutalaisten ja kristittyjen tutkijoiden toimesta rinta rinnan. Bar Ilanin ortodoksijuutalaisessa yliopistossa on aktiivista jeesustutkimusta ja kaukaisissa maailmankolkissa kuten vaikkapa Helsingissä tai Åbossa tutkitaan tänään varhaisjuutalaisia tekstejä. Toinen tie Kesslerin mukaan, ja aito, vaivaton tapa juhlia erilaisuutta, voisi olla *Scriptural Reasoning* –tyyppinen kanssakäyminen, jossa tullaan Pyhien tekstien äärelle, kukin osapuoli mukanaan jokin teksti omista Kirjoituksistaan kulloinkin valitun teeman pohjalta. Pyhät Kirjoitukset luovat linkin keskusteluhetken ja muinaisen pyhän historian välille – sen, jota kohti me kaikki kolme tahoillamme tähyämme ja jota pidämme auktoritatiivisena ilmoituksen aikana. Tämä ei ole perinteistä oppikeskustelua, vaan kokoontunut joukko pyrkii ymmärtämään, kuinka toiset omia Kirjojansa lukevat. Tämä sointuu yksin myös nykyisessä uskonnontutkimuksessa pinnalla olevan ”lived religion”, eli ”eletty uskonto” –lähestymistavan kanssa. Emme tule paikalle uskontojemme virallisina edustajina, vaan riviuskovina. Mitään konsensusta ei etsitä. Kukaan ei anna periksi eikä mitään vesitetä. Ja mikä hauskinta tähän teltaan mahtuu tarvittaessa mukaan myös kolmas monoteistiosapuoli, jonka on muutoin vaikea istua samaan pöytään kristityn ja juutalaisen kanssa.

Hiukan hiertäviäkin kysymyksiä

Kysymys Pyhästä maasta ja sitä koskevasta teologiasta on teema, joka nousee jatkuvasti esille kristittyjen ja juutalaisten dialogissa. Punnitessaan omaa suhdettaan Pyhään maahan kristitty on juutalais-kristillisten suhteiden rajapinnalla. Kristityiltä odotetaan aivan perustellusti Pyhän maan teologiaa. Tämän ilmaisemisessa monet kirkot ovat olleet eri syistä pidättyväisiä. Ehkei aina ole osattu lähteä muotoilemaan kantaa: Onko maalla mitään merkitystä ja jos niin mitä? Ja mitä uskaltaa sanoa, kun siellä on muitakin kuin vain kristittyjä ja juutalaisia. Juutalaisen oikeutettu vähimmäisodotus on, että kristitty dialogikumppani ymmärtää ja tunnustaa maan keskeisen merkityksen juutalaiselle identiteetille sekä antaa yksiselitteisen tukensa juutalaisen kansan olemassaolon oikeudelle Luvatussa maassa. Juutalainen kansa on aina ollut sidoksissa Pyhään maahan tavalla, jonka syvyyttä ulkopuolisen on vaikea, ellei jopa mahdoton, ymmärtää. Kristityn on syytä nähdä, että hänen Pyhän maan teologiansa eroaa juutalaisen vastaavasta. Juutalaiselle maa on identiteettikysymys. Juutalainen näkee Kirjoituksissa historian, jonka fokuksessa sen joka käänteessä on maa ja Jerusalem. Mutta kyllä luterilaisella kristitylläkin on oma pyhän paikan teologiansa. Se ei ole vierasta sillä luterilainen teologiahan on aina painottanut ottavansa tosissaan läsnäolon todellisuuden. Tästä dos. Tomi Karttunen kirjoittaa

tuoreessa, marraskuussa 2017 ilmestyneessä, kirkko ja juutalaisuus –työryhmän tuottamassa kirjassa ”Kristitty ja Pyhä maa. Näkökulmia Luvatun maan teologiaan.”

Toinen kysymys on **kysymys kristillisestä lähetyksestä tai todistuksesta**. Tämän vuotisen International Council of Christians and Jews -järjestön pääkonferenssin raportti toi selkeästi esille, kuinka tämä kysymys nostaa päätään uudelleen ja uudelleen. Enimmäkseen viime vuosikymmeninä kysymys on kulkenut mukana latenttina. Tällä tarkoitan, että me tiedämme ja juutalainen osapuoli tietää, että jotkut kirkot harjoittavat tai tukevat kristillistä todistusta juutalaisten parissa, mutta sitä ei suureen ääneen problematisoida - mutta aina säännöllisin väliajoin jokin seikka nostaa asian uudelleen pöydälle. Nyt kysymyksen aktivoinut seikka oli Saksan evankelisen kirkon EKD:n päätös sanoutua selkosanaisesti irti kaikesta juutalaislähetyksestä. Kristillinen lähetyksen juutalaisten parissa on seikka, jonka suhteen monien juutalaisten keskustelukumppanien toive toki on, ettei sitä olisi. Kristittyjen ei pitäisi suunnata lähetyksen- tai todistusaktiiviteettia juutalaisia kohtaan, mutta asiaa ei liiemmin nosteta esille dialogihaluisten kristittyjen kanssa. Vain aggressiivinen käännyttäminen, *proselytizing*, yleensä tuomitaan. On esiintynyt myös yksittäisiä ääniä, joissa on menty äärimmäiseen johtopäätökseen, joka on, että kristittyjen pitäisi tällöin luopua myös Jeesus Nasaretilaiseen liittämästään eksklusiivisesta messiasvaateestaan. Dialogin veteraani, rabbi James A. Rudin vuoden 2002 esitelmässään ”Kun Messias viipyy” ottaa tämän askeleen: ollakseen uskottavia ei kristittyjen tule ainoastaan sanoutua irti todistuksesta, vaan myös tunnustaa, että messiaan persoona on mysteeri, ”the messiah’s identity remains unknown”. Tämän hetken johtaviin ortodoksiääniin kuuluva David Berger on julkisesti heivannut tämän ajatuksen mahdottomana: Molemminpuolisen rehellisyyden nimissä tällaista ei tule esittää, niin kuin ei sitäkään, että traditionaalista juutalaista vaadittaisiin ensin luopumaan Toora-uskollisuudestaan. Rauhallisen vuoropuhelun uoma on löydettävissä laitojen keskeltä. Uskoisin että sellainen rinnakkainelön ilmapiiri, joka esimerkiksi suomalaisessa kirkko ja juutalaisuus-työryhmässä on havaittavissa, on hyvä ruumiillistuma tästä. Scriptural reasoning keskustelu, vaikkapa teemasta *messias ja pelastus*, voi tässäkin johtaa hedelmälliseen kantojen esittelyyn ja molemminpuolisen ymmärryksen lisääntymiseen.

Viimeinen kysymys, jota hipaisen, kuuluu: Onko nyt, yli 70 vuotta holokaustin jälkeen, kristillisen kirkon syyllisyyttä käsitelty dialogiyhteyksissä jo riittämiin, ja kuultu riittävästi kristikunnan anteeksipyyntöjä? Holokaustin jälkeiseen aikaa herääminen ja sitä seurannut krapula, on pitkään leimannut juutalais-kristillistä dialogia. Yhä tänä päivänä jokaista lausuntoa, joka edes välillisesti koskettaa holokaustia ja kristillisen kirkon vastuukysymystä, luetaan suurennuslasilla. Myös tässä näen elettävän murrosvaihetta. Edellämäinittu kirkko ja juutalaisuus -työryhmä vieraili taannoin Berliinissä, jossa saimme kuulla kristityn dialogitoimijan puheenvuoron kristillis-juutalaisesta kanssakäymisestä berliiniläisperspektiivistä. Monet olivat ällikällä lyötyjä: Koko puheenvuoro alusta loppuun käsitteli kristittyjen toteuttamia muistolaattahankkeita holokaustin uhrien muistoksi eri kaupunginosissa. Vaikka konteksti olikin Saksa poikkeuksellisine historioineen, suomalainen kuulijakunta tunsivat vierautta tämän lähestymistavan äärellä. Juutalais-kristillinen dialogi ei sisällä suuria lupauksia hedelmällisestä tulevaisuudesta, jos se nähdään synonyymiseksi kristillisen syyllisyyden tunnustamisen ja anteeksipyyntämisen kanssa. *Dabru emet* vuodelta 2000 viitoittaa suunnanmuutosta todetessaan viidennessä teesissään: *Natsismi ei ollut kristillinen ilmiö*. Lauseen aiheuttama kiivas keskustelu ja julkilausumasta irtisanoutumisen aalto juutalaisten parissa osoittaa aiheen herkkyyttä. Viime vuonna työryhmämme sai puolestaan keskustella uusimman ortodoksijuutalaisen julkilausuman (2015) laatineiden tahojen kanssa. Heidän näkökulmansa oli toinen: dialogi ei ala kertaamalla toisen virheitä. On opittava tuntemaan tämän päivän kristitty kumppani, joka ei ollut rakentamassa Auschwitzia eikä liioin laatimassa teosta *Juutalaisista ja heidän valheistaan*. On ystävyiden syventämisen

aika. Huomattavaa on, että kyseinen ortodoksirabbiinien lausunto viittaa menneisyyteen ja holokaustiin vain ponnahtuslautana käydessään viittoittamaan uutta suuntaa *towards a partnership between Jews and Christians*, ja jatkaessaan tässä uudessa hengessä näin:

”Arvostamme sitä, että kirkko on myöntänyt Israelin ainutlaatuisen aseman pyhässä historiassa ja maailman lopullisessa lunastuksessa. Tänään juutalaiset saavat kokea monilta kristityiltä vilpitöntä rakkautta ja kunnioitusta, joka on ilmaistu lukuisissa dialogialoitteissa, kohtaamisissa ja konferensseissa kautta maailman. Tunnustamme, että kristinuskon ilmestyminen ihmiskunnan historiaan ei ole onnettomuus eikä erhe, vaan jumalallisen tahdon aikaansaannos ja lahja kansoille. Erottaessaan juutalaisuuden ja kristinuskon, oli J-lan päämääränä ero merkittäviä teologisia eroavaisuuksia omaavien kumppanien välillä, ei vihollisten ero.”

Lue lisää:

Sakasti.evl.fi/juutalaisuus > Tietoa ja koulutusta. Osoitteesta löytyvät suomennoksina molemmat yllämainitut juutalaiset julkilausumat sekä Scriptural reasoning –dialogimetodin esittely ja raportteja käydyistä dialogeista.

”Kristitty ja Pyhä maa. Näkökulmia Luvatum maan teologiaan.” Toim. Anu Heikkinen, Anni Maria Laato, Pekka Lindqvist. Kauniainen: Perussanoma, 2017.